

Gergely Orsolya¹

Láthatatlan munka, látható egyenlőtlenség?

Recenzió: Geambașu Réka *Nők a megrekedt forradalomban* című könyvéről

<https://doi.org/10.17177/77171.304>

A fizetett és fizetetlen munka összefüggéseit vizsgálja a kötet, átfogó képet adva arról, hogyan alakul az erdélyi magyar nők helyzete. Fő célja, hogy rávilágítson azokra a strukturális tényezőkre, amelyek a nők munkaerőpiaci hátrányait idézik elő és tartják fenn. Különösen a gondoskodási munka volumenére és következményeire hívja fel a figyelmet: annak el nem ismerésére, honorálatlanságára, méltatlanul háttérbe szorítására. A szerző egyik kulcsmegállapítása, hogy a reprodukív és gondoskodási munkák (az anyaság, illetve a beteg és idős családtagok gondozása, no meg a háztartási feladatok) meghatározó szerepet játszanak a nők munkaerőpiaci helyzetének és így társadalmi státusuknak az alakulásában is. A könyv szerkezetileg jól átgondolt, világosan és logikusan felépített. Bár nyelvezete akadémiai jellegű, mégis érthető, ezáltal nemcsak a szűk szakma számára kínál élvezetes olvasmányt.

A kötetben négy tanulmányt olvashatunk: az első részben egy elméleti keretet adó írást, amelyet követ három esettanulmány. Az első rész elméleti bevezetőként szolgál a további három fejezethez. A téma elméleti felvezetése segíti az olvasót a fogalmi keretek megértésében és az empirikus elemzések értelmezésében. A „megrekedt forradalom” elméletéből indul, amely értelmében bár a modernizáció és az iparosodás megváltoztatta a nők társadalmi helyzetét, az egyenlőség még mindig távoli illúzió. A hagyományos patriarchális hatalom részben átalakult, de továbbra is fennáll. A nők tömeges és magától értetődő munkavállalási gyakorlata nem hozta el automatikusan a férfakkal való egyenlő esélyeket. Főleg mert a nemi munkamegosztás nem alakult át teljesen. Míg a nők közül egyre többen léptek be férfiasnak tartott szakmákba, addig a férfiak nem mutattak hasonló nyitottságot a hagyományosan nőiesnek tekintett – főként gondoskodáshoz kapcsolódó – munkák felé. Így a háztartási és gondoskodási feladatok továbbra is aránytalanul nagy terhet rónak a nőkre.

A kötet második része három esettanulmányon keresztül mutatja be az erdélyi magyar nők munkaerőpiaci helyzetét és annak sajátos kihívásait. Az *első esettanulmány* történeti kontextusba helyezi a nemek közötti egyenlőtlenségeket, különös tekintettel az erdélyi magyar nők munkaerőpiaci lehetőségeire és társadalmi helyzetére. Az eredmények szerint az erdélyi magyar nők gyakran szembesülnek hátrányos munkaerőpiaci tapasztalatokkal: nagyobb arányban érinti őket a munkanélküliség, erősen nemi szempontból szegregált ágazatokban dolgoznak, és a háztartási feladatok is jelentős többletterhet rónak rájuk. Bár sokan érzik úgy, hogy kevesebbet keresnek a vágyott, de a méltányos szintnél is, és elégedetlenek a munkakörülményeikkel, csak kevesen azonosítják ezt kifejezetten nemi alapú diszkriminációként. Emellett a gondoskodói

¹ Szociológus, egyetemi docens, Sapientia EMTE, Csíkszeredai Kar, Társadalomtudományi Tanszék.
gergelyorsolya@uni.sapientia.ro

szerepek továbbra is kiemelten fontosak számukra, ami gyakran pragmatikus válasz a munkaerőpiaci lehetőségek szűkösségére.

A részmunkaidős foglalkoztatás kérdését vizsgálja a *második esettanulmány*, amely a nők jelentős csoportja számára az egyetlen reális lehetőség a munka és a családi feladatok összeegyeztetésére. A kutatás magyarországi és romániai interjúk nyomán rámutat arra, hogy a részmunkaidő valóban rugalmasságot biztosít, amelyre nagy szükségük van a gondoskodási terhek miatt ellehetetlenített nőknek. Viszont sokszor elfeledkezünk arról (a társadalom, a szakpolitikuskok is, de még maguk a nők is), hogy egyúttal további hátrányokat is okoz a részmunkaidős berendezkedés. Például tartósan alacsonyabb keresetet, kisebb vagy egyáltalán semmilyen előrelépési lehetőségeket, és nagyjából kizárja a vezetői pozíciók elérését. No meg a „rugalmassági stigma” miatt sok munkáltató kevésbé veszi komolyan a részmunkaidős dolgozókat, ami újabb akadályt jelent a nők számára.

Az „anyavállalkozás” jelenségét hozza előtérbe az esettanulmányok közül a *harmadik*. Azt vizsgálja, hogy a vállalkozás lehet-e megoldás, kiút a munkaerőpiaci akadályok ellenében. Az eredmények szerint igen. Ám csupán a nők egy adott csoportja számára. Azok a nők bizonyulhatnak ebben sikeresek, akik az online térben aktívabbak, sikeresen építenek hálózatokat, magasabb társadalmi státuszú közegekben mozognak, illetve jellemzően egyéb anyagi forrásokkal is rendelkeznek. Tehát nem mindenki számára. A kutatás alapján két fő stratégia rajzolódik ki: egyesek kreatív, saját vállalkozásba kezdenek, amely nagyobb rugalmasságot biztosít, de jellemzően csak másodlagos jövedelmet jelent. Mások nagyobb vállalkozásokhoz csatlakoznak, ami stabilabb anyagi helyzetet kínálhat.

A könyv egyik legfontosabb felismerése, hogy bár a nők egyre nagyobb számban vállalnak munkát és törekednek szakmai önmegvalósításra, a gondoskodási és háztartási munka továbbra is elsősorban az ő felelősségük marad. Ez a kettős teher komoly társadalmi feszültségeket generál, hiszen a munka és a család közötti egyensúly fenntartása rendkívül megterhelő. A „megrekedt forradalom” fogalma éppen erre a jelenségre utal: bár elindultak a női egyenjogúságot célzó változások, ezek még nem teljesebben ki, és sok esetben ellentmondásos helyzeteket eredményeznek.

A könyv rendkívül aktuális és fontos témát dolgoz fel. Alapos kutatási háttérrel és kritikus szemlélettel értékes hozzájárulás a nemek közötti egyenlőségről szóló diskurzushoz. Nemcsak a szakemberek, hanem a szélesebb közönség számára is érdekes olvasmány, amely segíthet a társadalmi szemléletváltás előmozdításában és a nemek közötti egyenlőség felé vezető út akcelációjában. Míg a nők számára elérhetővé váltak a szakmai fejlődési lehetőségek, addig a társadalmi elvárások nem változtak meg radikálisan, így a hagyományos női szerepek továbbra is jelen vannak és akadályozzák azt, hogy a nők tényleges választási lehetőségekkel bírjanak.

A forradalom megrekedt. De az úgynevezett vannak az erdélyi magyar társadalomban is elhivatott képviselői. Az egyik ilyen mindenképpen Geambaşu Réka. Aki nem fél kimondani a kényelmetlen igazságokat. És nem retten meg attól sem, hogy rávilágítson azokra a mélyen gyökerező társadalmi gondokra, amelyeket a közbeszéd elhallgat, elbagatellizál vagy pedig túlidealizál. Empirikus adatokra támaszkodva mutatja be, hogy a társadalmi igazságtalanságok mélyen beágyazott struktúrák eredményei, és egyáltalán nem véletlenszerűek, sem pedig egyéni deficitekben keresendők. Elemzéseiben nem rózsaszín, hanem valós képet fest: precízen, de kíméletlenül rámutat arra, hogyan ütköznek a nők munkaerőpiaci és otthoni feladathalmazai a

társadalmi elvárásokkal. És nem felejt el ráirányítani a figyelmet arra, hogy az egyenlőtlenségeket milyen láthatatlan mechanizmusok táplálják és tartják fenn. A forradalom árnyékában élő nők helyzetének feltárásával hozzájárul a tabuk lebontásához. És rámutat arra, hogy a nemi egyenlőség nem csupán egyéni törekvés kérdése, hanem rendszerszintű változást igényel. Így nem individuális ügyesség kérdése annak elérése. A könyv nemcsak a társadalomtudományi szakértőknek szól, hanem a szélesebb közönséghez is. Így hozzájárul(hat) a társadalmi szemléletváltáshoz és a nemek közötti egyenlőségek láthatóságához, elfogadásához. A könyve ébresztő – remélhetőleg nem csak nőknek.